

Pójdźka - *Athene noctua* (Scopoli, 1769)

Status. Nieliczny gatunek lęgowy - szacunek liczebności 430-510 par.

Środowisko. Pójdźka była silnie związana z krajobrazem rolniczym: mozaika pól, pastwisk, łąk mineralnych z niską roślinnością. Wyraźnie unikała silnie podmokłych dolin rzek z wysoką roślinnością oraz rozległych terenów nieużytkowanych rolniczo (wieloletnie odłogi na dużej powierzchni). Pójdźka wyprowadzała lęgi w budynkach we wsiach, dziuplastych drzewach, zwłaszcza w ogławianych, starych wierzbach *Salix sp.*, a także zajmowała budki lęgowe. Znane są przypadki zajmowania gniazd bociana białego *Ciconia ciconia*. Ponadto pójdźki występowały na skrajach miast zasiedlając budynki w stanie surowym oraz przewody wentylacyjne w blokach mieszkalnych.

Fot. Xx. Pójdźka *Athene noctua* (fot. M. Długosiewicz)

Zmiany liczebności. Taczanowski (1882) uważał pójdzkę za najpospolitszą sowę z „sów mniejszych”. Dysponujemy udokumentowanymi danymi o zmianach liczebności pójdzki z okresu 1978-2020. Możemy przypuszczać, że w latach 1970-1990 mazowiecka populacja tego gatunku była znacznie liczniejsza, niż obecnie, a jej liczebność jest obecnie trudna do oszacowania. Szacunek dla ostatniej dekady wynosi około 430-510 par.

Na powierzchni „Łomianki” (11,7 km²) w dolinie Wisły zarejestrowano spadek liczebności z 8 par w roku 1986 (Dombrowski i in. 1991), do całkowitego zaniku tego gatunku w roku 2003 (M. Żmichorski i G. Osojca). Na powierzchni 62,6 km² obejmującej rozległe tereny łąkowe i polne wzdłuż kanału Łasica w Puszczy Kampinoskiej, w roku 1984 wykryto 9 par (Kowalski i in. 1991), ale w roku 2003 tam nie występowała (Żmichorski i in. 2005). W innym mezoregionie (Wysoczyzna Siedlecka) na powierzchni 91 km² w krajobrazie rolniczym pod Mordami w latach 1980 i 1984 wykryto po 5 terytoriów (Fronczak i Dombrowski 1991, Dombrowski i in. 1991), jednak w roku 2002 występowały tam 3 pary (Dombrowski i in. 2004).

W krajobrazie podmiejskim Warszawy w latach 1950-1960 pójdzka była we wszystkich jej dzielnicach rozpowszechniona z tendencją wzrostową (Luniak i in. 1964). Natomiast od lat 1980. stała się tam rzadkością, a 10 znanych stanowisk znajdowało się wyłącznie w części peryferyjnej. W latach 1990. liczebność zmniejszyła się do kilku stanowisk (Luniak i in. 2001).

Przyczyny zmian liczebności. Naturalnym czynnikiem w największym stopniu wpływającym na spadki liczebności tego osiadłego gatunku były śnieżne sezony zimowe (Grzywaczewski 2006). Na powierzchni Łomianki w roku 1988, po wyjątkowo długo mroźnym i śnieżnym sezonie 1986/1987 jej liczebność spadła z 8 par w roku 1986 do 2 par w roku 1988 (Dombrowski i in. 1991). Przypuszczalnie z powodu serii łagodnych, bezśnieżnych sezonów zimowych w ostatniej dekadzie, następuje powolna odbudowa populacji tego gatunku. Kolejnym czynnikiem, który może mieć wpływ na pójdzkę jest drapieźnictwo ze strony rosnącej populacji kuny domowej *Martes foina* i kuny leśnej *Martes martes* (Żmichorski 2005). Czynnikiem ten uznać należy za antropogeniczny, bowiem oba gatunki korzystają ze szczepionek przeciwko wściekliźnie rozmieszczanych w krajobrazie rolniczym głównie dla lisa. Niemieckie badania przeprowadzone na 189 łęgach pójdzki wykazały, że drapieźniki są przyczyną straty 69,3% łęgów (Zens 2005). Dla dorosłych osobników zagrożeniem są zarówno większe sowy: puszczyk *Strix aluco* i płomykówka *Tyto alba* (Zuberogoitia i in.

2005), a także myszołów *Buteo buteo*, jastrząb *Accipiter gentilis*, krogulec *Accipiter nisus* oraz kania ruda *Milvus milvus* (Van Nieuwenhuysse i in. 2008). Liczebność większości ptaków drapieżnych znacząco wzrosła, jednak nie wiadomo, czy ten wzrost wpłynął na trendy liczebności pójdzki.

Bardzo ważnym czynnikiem antropogenicznym są coraz intensywniejsze przekształcenia struktury krajobrazu rolniczego. Prowadzą one do zaniku mozaikowatości w kierunku monokultur, a szczególnie dotkliwy dla pójdzki jest zanik pastwisk oraz śródpolnych miedz stanowiących ważną bazę pokarmową pójdzki. Ponadto nie jest korzystne dla tego gatunku zaniechanie użytkowania rolniczego, zwłaszcza na peryferiach miast, gdzie lokalnie tworzą się coraz większe obszary odłogowane z wysokimi nieusuwanymi ziołoroślami, a także zanika hodowla, w tym kur i gołębi, co może prowadzić do spadku liczebności gryzoni. Tworzą się specyficzne tereny, bo już nierolnicze a jeszcze niezabudowane.

Zanikają również dogodne do gniazdowania miejsca: dziuplaste drzewa, stare budynki, jak i tradycyjne czatownie pójdzki (samotne drzewa itp.). Jednak na terenach odznaczających się niską roślinnością, stanowiących dobre żerowiska, np. trawniki, błonia, pastwiska, zboża jare oraz miejscami odpowiednimi do gniazdowania, można oczekiwać odbudowy populacji pójdzki w wyniku coraz łagodniejszych, bezśnieżnych sezonów zimowych.

Niedawny spadek biomasy owadów bez wątpienia odgrywa ważną rolę, ponieważ pisklęta są karmione głównie bezkręgowcami, wobec niskiej wiosną liczebności gryzoni (Keller i in. 2020). W Europie zachodniej kolizje drogowe, zwłaszcza na nieoświetlonych drogach uważa się za wyjątkowo ważny czynnik odpowiadający za wysoką śmiertelność pójdzki. W Belgii wśród 15 gatunków ptaków, pójdzki były drugim, najczęściej padającym ofiarą kolizji drogowych przynoszonym do ośrodków rehabilitacji na przełomie lat 1980. - 1990 (Rodts 1994 za Van Nieuwenhuysse i in. 2008).

Rozmieszczenie i liczebność.

Nizina Północnomazowiecka. 110-130 par. W okresie 1970-2000 wykryto zaledwie 3 stanowiska lęgowe: w Płocku, Czerwińsku i Broku. Natomiast w latach 2001-2018 liczba stanowisk wyniosła 17, co nie było efektem wzrostu liczebności, a raczej intensywnych eksploracji terenowych nastawionych na ten gatunek. W tym okresie wykryto stanowiska lęgowe w Przasnyszu, Żurominie, Mławie, Opinogórze, Ciechanowie, Wyszku oraz Zabelach i Baranowie na Kurpiach. W roku 2020 na powierzchni 25 km² (5 x 5 km)

między Ciechanowem, Krubinem a Elżbiecinem, zbadanej w ramach Monitoringu Sów Krajobrazu Rolniczego wykryto 6 terytorialnych samców (Łukasz Wardecki, Fatima Hayatli). Interesujące były badania frekwencji pójdzki na powierzchniach 16 km² (4 x 4 km) koordynowanych przez P. Jabłońskiego. W roku 2019 na powierzchni 96 km² (6 powierzchni) pomiędzy Zatorami a Somianką w powiecie wyszkowskim i pułtuskim nie wykryto pójdzki, pomimo stosowania stymulacji (P. Jabłoński). Również nie wykryto tego gatunku na powierzchni 176 km² (11 powierzchni) w roku 2020 na północny wschód od Czerwińska nad Wisłą (P. Jabłoński). Natomiast na powierzchni 256 km² (16 powierzchni) w rejonie Sierpca i Żuromina w roku 2020 wykryto pójdzki w 9 spośród 16 kwadratów po 16 km² każdy (P. Jabłoński). Również nie była obecna na większości (93%) kwadratów 16 km² pomiędzy Raciążem a Bodzanowem, gdzie na powierzchni 672 km² (42 kwadraty) wykryto pójdzkę w latach 2019-2020 na zaledwie trzech sąsiadujących powierzchniach 16 km² pomiędzy Drobinem a Dzierżążnią (P. Jabłoński). Znacznie wyższa była częstość występowania na rozległym obszarze 752 km² (47 kwadratów) pomiędzy Przasnyszem, Ciechanowem a Makowem Mazowieckim, gdzie w latach 2019-2020 pójdzka występowała w 47% kwadratów (P. Jabłoński).

Nizina Środkowomazowiecka. 250-280 par. W okresie 1970-2000 wykryto 61 stanowisk, z największą populacją w Warszawie (10 par). W roku 2004 na powierzchni 25 km² w Białolece, na NE peryferiach Warszawy wykryto 5 terytorialnych samców (Żmichorski 2004). W latach 2001 – 2020 liczebność przypadkowo wykrytych stanowisk wyniosła 36. Kilka par gniazdowało pod Kutnem i Łęczycą (Janiszewski i in. 2016). Jednak specjalne liczenia ze stymulacją wykonane w roku 2016 na wybranych terenach zachodniej części makroregionu na łącznej powierzchni około 500 km² wykazały obecność około 90 stanowisk (P. Jabłoński, M. Wołowik). Kontynuacja badań w latach 2017-2018 z wykorzystaniem stymulacji przyniosła kolejne stanowiska pójdzki i w efekcie dla okresu 2016-2018 liczebność terytoriów pójdzki w mezoregionach Równina Kutnowska i Łowicko - Błońska oszacowano na 233 pary (Jabłoński 2019). Nie oznacza to wzrostu liczebności pójdzki, bowiem w tej części regionu wcześniej takich intensywnych badań nie prowadzono. Na północnym skraju makroregionu, pod Legionowem, między Wisłą a Narwią (bez część centralnej silnie zalesionej i zurbanizowanej) w roku 2020 wykryto pójdzki tylko w 2 miejscach: nad Wisłą koło Jabłonnej i nad Narwią (M. Czekaj). Na skraju Puszczy Kampinoskiej, w krajobrazie rolniczym o powierzchni 21 km² wokół Sowiej Woli (gmina Czosnów) w roku 2013 wykryto 6 terytoriów (Szczypek 2017), ale na sąsiednim terenie, już w dolinie Wisły na powierzchni

144 km² pomiędzy Łomiankami a Czosnowem w roku 2017 wykryto pójdzki tylko w 2 kwadratach po 16 km² pod Czosnowem (K. Gawrysiak). W roku 2020 w ramach Monitoringu Sów Krajobrazu Rolniczego na 5 powierzchniach po 25 km² wykryto 25 terytorialnych samców (W. Okliński, M. Kamiński, T. Chodkiewicz, E. Siwek in.), w tym lokalna koncentracja 10 terytorialnych samców na powierzchni 25 km² koło Baranowa. Na pozostałych powierzchniach wykryto: 2, 3, 3 i 7 terytoriów.

Wzniesienia Południowomazowieckie. 40 - 50 par. W okresie 1970-2000 wykryto 55 stanowisk, a w 2001-2020 – 30. W Radomiu gniazdowały przynajmniej 3 pary. Na rozległym obszarze o powierzchni 736 km² na południe od Zwolenia w roku 2017 wykryto pójdzkę tylko w trzech (6,5%) kwadratach po 16 km² każdy między Zwoleniem a Skaryszewem (A. Szafranski, M. Molęda, C. Iwańczuk, M. Czekaj). Jeszcze niższa, bo wynosząca zaledwie 2,6% była jej frekwencja w latach 2017 i 2019 na wschód od Rawy Mazowieckiej, gdzie na powierzchni 608 km² wykryto pójdzkę tylko w jednym kwadracie 16 km² (P. Boguszewski, Sz. Kielan, P. Jabłoński).

W roku 2017 na obszarze 5 powiatów: szydłowieckiego, przysuskiego, radomskiego, białobrzeskiego i grójeckiego skontrolowano obszar o powierzchni około 2000 km², wykonano inwentaryzację terenową oraz skontrolowano wcześniej znane miejsca występowania pójdzki. Łącznie wykryto 12 stanowisk pójdzki w większości między Radomiem a Iłżą, ponadto na 7 znanych wcześniej (historycznych) stanowiskach nie wykazano jej obecności (Z. Fijewski). W roku 2020 pomimo poszukiwań na obszarze 144 km² między Potworowem a Starą Błotnicą pójdzki nie wykryto (P. Jabłoński).

Nizina Południowopodlaska. 30-50 par. W okresie 1970-2000 wykryto 23 stanowiska, jednak w latach 2001–2020: 15 stanowisk. W roku 2017 pomimo poszukiwań na obszarze 144 km² pod Gończycami (L. Kołaczek) oraz w roku 2019 na obszarze 96 km² wokół Korytnicy (P. Jabłoński) pójdzki nie wykryto. W roku 2020 na łącznej powierzchni 175 km² (7 powierzchni po 25 km² w ramach Monitoringu Sów Krajobrazu Rolniczego) stwierdzono 8 terytorialnych samców, jakkolwiek aż na 4 powierzchniach (57%) pójdzki nie wykazano, a na pozostałych wykazano: 1, 3 i 4 terytoria. Najwięcej, bo 4 terytoria pójdzki wykryto w kwadracie w powiecie siedleckim, położonym pomiędzy wsiami: Hołubla, Rzeszotków, Kobylany-Kozy, Skwierczyn Laski i Grabowiec (P. Obłozza) oraz w powiecie łukowskim, pomiędzy Adamowem a Wojcieszkowem – 3 samce (W. Okliński).

Fot. Xx. Pójdźka *Athene noctua* (fot. M. Długosiewicz)

Zagęszczenia. Najwyższe zagęszczenia terytorialnych samców pójdźki, dochodzące do 6,8 t/10 km² wykazano dla doliny Wisły w strefie podmiejskiej Łomianek w latach 1980. (tab. x). Znacznie niższe były zagęszczenia w krajobrazie rolniczym – do 4,1 t/10 km² oraz w krajobrazie podmiejskim – 2 t/10 km² oraz (tab. x).

Tab x. Liczba terytoriów i zagęszczenia/10 km² pójdźki *Athene noctua* na powierzchniach próbnych Niziny Mazowieckiej w latach 1982 - 2020

Makroregion	Mezoregion Nazwa powierzchni	Typ krajo- brazu	Wielkość (km ²)	Lata badań	Liczba liczeń	Liczba terytoriów	Zagęszczenie (t/10km ²)	Autor
Nizina Środkowo mazowiec ka	Równina Łowicko-Błońska i Kutnowska , powierzchnie od góry: Potok, Trębki, Pass, Zagaj, Balków, Popów, Osmolin, Żeronicie,	Rolniczy	16	2018	3	1	0,6	Jabłoński (2019)
				2018	3	1	0,6	Jabłoński (2019)
				2018	3	2	1,3	Jabłoński (2019)
				2018	3	6,5	4,1	Jabłoński (2019)
				2018	3	4	2,5	Jabłoński (2019)

Nizina Południowopodlaska	Orłów, Złaków			2018	3	6	3,8	Jabłoński (2019)
				2018	3	3	1,9	Jabłoński (2019)
				2018	3	2	1,3	Jabłoński (2019)
				2018	3	1	0,6	Jabłoński (2019)
				2018	3	3	1,9	Jabłoński (2019)
	Kotlina Warszawska Sowia Wola	Podmiejski	21	2013	3	6	2,9	Szczypek (2017)
	Warszawa Białołęka		25	2004	3	4,5 – 5,5	2,0	Żmichowski i in. (2004)
	Dolina Środkowej Wisły Sobienie	Dolin rzek	10,0	1984	3	2	2,0	A. Dombrowski
	Podwierzbie			2003	3	1	3,0	M. Żmichorski, G.Osojca
				10,6	1983	1	3	2,8
	Kotlina Warszawska Łomianki		11,7	1982	3	7	6,0	Dombrowski i in. (1991)
				1986	3	8	6,8	Dombrowski i in. (1991)
				1988	3	2	1,7	Dombrowski i in. (1991)
				2003	3	0	0,0	Żmichorski i in.
	Kampinoski Park Narodowy – wokół kanału Łasica		62,6	1984	9	3	1,4	Kowalski i in. (1991)
				2003	3	0	0,0	Żmichorski i in. (2005)
	Wysoczyzna Siedlecka Golice		Rolniczy	18,2	1980	3	1	0,5
	1986	3			1	0,5	Dombrowski i in. (1991)	
	Ogrodniki	11,0		1980	3	2	1,8	Dombrowski i in. (1991)
				1995	3	1,5	1,4	Dombrowski i in. (1991)
	Przesmyki	80,0		1984	3	3	0,4	Fronczak, Dombrowski (1991)
	Przesmyki + Ogrodniki	91,0		2002	3	3	0,3	Dombrowski i in. (2004)
	koło Siedlec	264,0		2002	3	9	0,3	Kasprzykowski i Goławski (2006)
	Paprotnia	18,0		1982	3	3	1,7	Szymkiewicz (2001)
				1984	3	2	1,1	Dombrowski i in. (1991)
				1985	3	2	1,1	Dombrowski i in. (1991)
			1986	3	2	1,1	Dombrowski i in. (1991)	
1996			3	3	1,7	Goławski, Dombrowski (2004)		

Wysokie zagęszczenia lokalne pójdzki, z pewnością miały miejsce w latach 1960. Na powierzchni 10 km² pod Strachówką (Równina Wołomińska) w krajobrazie polno – dolinnym w latach 1964-1965 gniazdowały 3 pary (I. Kupiec).

Streszczenie. Nieliczny gatunek lęgowy - szacunek liczebności 440-520 par. Najwyższe zagęszczenia, dochodzące do 6,8 par/10 km² wykazano dla doliny Wisły w strefie podmiejskiej Łomianek. Poznanie dokładnego rozmieszczenia wymaga prowadzenia dalszych eksploracji terenowych z zastosowaniem stymulacji.

Andrzej Dombrowski i Piotr Jabłoński

Literatura

- Dombrowski A., Fronczak J., Kowalski M., Lippoman T. 1991. Liczebność i preferencje środowiskowe sów (Strigiformes) na terenach rolniczych Niziny Mazowieckiej. *Acta Orn.* 26: 39-53.
- Dombrowski A., Kot H., Goławski A., Kasprzykowski Z. 2004. Zmiany liczebności sów *Strigiformes* w krajobrazie rolniczym Wysoczyzny Siedleckiej w latach 1984-1985 i 2002. *Not. Orn.* 45: 41-43.
- Fronczak J., Dombrowski A. 1991. Sowy (Strigiformes) w krajobrazie rolniczym Niziny Południowopodlaskiej. *Acta Orn.* 26: 17-49.
- Goławski A. Dombrowski A. 2004. Awifauna lęgowa wybranych fragmentów krajobrazu rolniczego wschodniej Polski. *Not. Orn.* 45: 44-49.
- Grzywaczewski G. 2006. Stan populacji pójdzki *Athene noctua* w Polsce. *Not. Orn.* 47: 147 – 158.
- Jabłoński P. 2019. Rozmieszczenie i liczebność pójdzki *Athene noctua* w zachodniej części Niziny Mazowieckiej w latach 2016-2018. *Kulon* 24: 1-7.
- Janiszewski T., Lesner B., Przybyliński T., Kamiński M., Anderwald D., Janic B., Zieliński P. 2016. Czerwona Księga Ptaków Ziemi Łódzkiej. Tow. Przyn. Ziemi Łódzkiej, Łódź.
- Kasprzykowski Z., Goławski A. 2006. Habitat use of the Barn Owl *Tyto alba* i and Little Owl *Athene noctua* in central-eastern Poland. *Biological Lett.*, 43(1): 33-39
- Keller V., Herrando S., Vorisek P., *et al.* (ed.). 2020. European Breeding Bird Atlas 2. Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.
- Kowalski M., Lippoman T., Oglęcki P. 1991. Liczebność sów *Strigiformes* we wschodniej części Puszczy Kampinoskiej. *Acta Ornithol.* 26: 23-29.
- Luniak M, Kalbarczyk W., Pawłowski W. 1964. Ptaki warszawy. *Acta Ornithol.* 8: 175-258.
- Luniak M., Kozłowski P., Nowicki W., Plit J. 2001. Ptaki Warszawy 1962 – 2000. Atlas Warszawy 8. IGPiZP PAN, Warszawa.
- Szczypek M. 2017. Liczebność i analiza wybiórczości siedliskowej pójdzki *Athene noctua* w otulinie Kampinoskiego Parku Narodowego oraz w województwie lubuskim. Praca

magisterska, Wydział Budownictwa i Inżynierii Środowiska, kierunek Ochrona Środowiska, SGGW, Warszawa.

Taczanowski. 1882. Ptaki krajowe, Kraków.

Van Nieuwenhuysse D., Genot J., Johnson D.H. 2008 The Little Owl Conservation, Ecology and Behaviour of *Athene noctua*, Cambridge University Press.

Zuberogitia I., Martinez J.A., Zabala J., Martinez J.E. 2005 Interspecific aggression and nest-site competition in a european owl community, Raptor Res. 39 (2): 156-159.

Zens K. 2005 Langzeitstudie (1987-1997) zur Biologie, Ökologie und Dynamik einer Steinkauzpopulation (*Athene noctua* SCOP. 1769) im Lebensraum der Mechernicher Voreifel, Rheinische Friedrich-Wilhelm-Universität, Bonn.

Żmichorski M, Krupiński D., Osojca G., Jarzombkowski F. 2005. Sowy *Strigiformes* wschodniej części Kampinoskiego Parku Narodowego. Kulon 10: 43-46.

Żmichorski M. 2004. Liczebność pójdzki *Athene noctua* w krajobrazie rolniczym strefy podmiejskiej Warszawy. Kulon: 203-205.